

Studia Muzealno-Historyczne, tom 1, 2009  
ISSN-2080-2420

Jan Główka (Muzeum Historii Kielc)

## Muzeum Historii Kielc - siła tradycji

Historia Kielc po raz pierwszy znalazła swoje odzwierciedlenie na wystawach i w zbiorach utworzonego w Kielcach w 1908 r. Muzeum Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego. Nawiązano wówczas do najstarszych w dziejach Kielc kolekcji o charakterze muzealnym, tworzonych w XIX w. w Akademii Górniczej i Szkole Wojewódzkiej. Muzeum PTK, kierowane w latach 1908–1933 przez Tadeusza Szymona Włoszka, weterana powstania styczniowego, gromadziło eksponaty przyrodnicze, geologiczne, archeologiczne i historyczne, zgodnie z zasadami powstałego w Królestwie Polskim ruchu regionalistycznego.

Przed II wojną światową kilkakrotnie podejmowano próby zorganizowania Muzeum Historii Kielc, Muzeum Ziemi Kieleckiej czy Muzeum Regionalnego. Historię miasta i regionu pokazano w 1936 r. na Wystawie Świętokrzyskiej w Warszawie, przenosząc ją później do kieleckiego Muzeum PTK. W 1938 r. w kieleckim pałacu biskupów krakowskich urządzono sanktuarium Marszałka Józefa Piłsudskiego, nawiązujące tematyką do lat I wojny światowej. W 1939 r. Rada Miejska w Kielcach podjęła niezrealizowaną uchwałę o przekazaniu placu pod budowę gmachu muzealnego. W czasie II wojny światowej zbiory Muzeum Świętokrzyskiego PTK uległy częściowemu rozproszeniu. Po wojnie działalność rozpoczęło Muzeum Świętokrzyskie, przekształcone w 1975 r. w Muzeum Narodowe, a tematyką dziejów miasta zajmował się Dział Historii.

W 2002 r. z inicjatywy prezydenta Wojciecha Lubawskiego podjęto prace koncepcyjne i projektowe związane z modernizacją i zagospodarowaniem budynku przy ul. św. Leonarda 4<sup>1</sup>.

W 2006 r. Rada Miasta Kielce podjęła uchwałę o powstaniu Muzeum Historii Kielc, które mieści się w XIX-wiecznej kamienicy przy ul. św. Leonarda 4 (w latach 1913–1939 będącej siedzibą Muzeum Świętokrzyskiego PTK)<sup>2</sup>. Placówka rozpoczęła swoją działalność 1 X 2006 r.

1 Inwestorem prac remontowych i modernizacyjnych było Miasto Kielce, inwestorem zastępczym Przedsiębiorstwo Inwestycji Budownictwa w Kielcach, a generalnym wykonawcą Przedsiębiorstwo Budownictwa Ogólnego „Kartel” S.A. w Jędrzejowie. Modernizacja kamienicy była prowadzona pod nadzorem głównego projektanta dr. Andrzeja Żaboklickiego, zob. dokumentacja odbiorcza w Archiwum Muzeum Historii Kielc (dalej AMHK).

2 Muzeum Historii Kielc powołane zostało Uchwałą nr LXIV/1211/2006 Rady Miejskiej w Kielcach z dnia 22 VI 2006 r. Tym samym aktem nadano muzeum statut. Podlega Wydziałowi Edukacji, Kultury

W bardzo krótkim czasie zdołano zagospodarować wyremontowany budynek, należący w drugiej połowie XIX w. do Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego<sup>3</sup>. Zgodnie z wykonanymi wcześniej pracami studialnymi i scenariuszem ekspozycji oraz projektem aranżacji plastycznej stałej wystawy historycznej, stworzono placówkę łączącą w sobie cechy dawnego muzealnictwa (zastosowanie autentycznych przedmiotów z epoki, dbałość o eksponat, rzetelność przekazu) i elementy nowatorskie (pokazy multimedialne, punkty odsłuchowe, ekrany i monitory), które stały się dopełnieniem całości.

Prace nad otwarciem muzeum trwały od 2004 r., gdy rozpoczęto realizację koncepcji Muzeum Historii Kielc według scenariusza przewidującego wykorzystanie muzealiów wypożyczonych m.in. z Muzeum Narodowego w Kielcach, przedmiotów własnych pozyskanych dzięki ofiarności mieszkańców Kielc, archiwaliów i ikonografii pozyskanych w wyniku kwerendy prowadzonej w muzeach, archiwach i bibliotekach w całej Polsce. Wypożyczono eksponaty, wykonano kopie cyfrowe, zgromadzono dokumentację naukową. Pracownicy muzeum zebrali zasób muzealiów pozwalający na otwarcie wystawy stałej, której tematem zasadniczym jest historia miasta od średniowiecza po czasy współczesne.

Jednocześnie zajmowano się przygotowywaniem procedur związanych z ogłoszeniem przetargów na zakup sprzętu wystawienniczego i realizacją projektów plastycznych. Należało dokładnie określić i opisać rodzaj gablot, ekranów, oświetlenia i innych elementów wyposażenia. W ramach programów operacyjnych Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego pozyskano fundusze, wykorzystane na aranżację stałej wystawy historycznej.

Muzeum udostępniło zwiedzającym 1 II 2008 r., otwierając na piętrze budynku stałą wystawę historyczną „Z dziejów Kielc”<sup>4</sup>. Zasadniczym celem scenariusza

---

Urzędu Miasta Kielce, zob. „Wyciąg z rejestru instytucji Kultury, Muzeum Historii Kielc, RIK 10/2006, Kielce 1.09.2006”, zbiory AMKH.

- 3 Końcowy odbiór budynku nastąpił 31 X 2006 r., „Protokół odbioru końcowego”, zbiory AMKH. W dniu 20 XI 2006 r. zawarto umowę pomiędzy Miastem Kielce a Muzeum Historii Kielc, na mocy której miasto oddało muzeum do bezpłatnego korzystania nieruchomość zabudowaną o powierzchni 0,1643 ha, oznaczoną w rejestrze ewidencji gruntów miasta Kielce nr. działki 437 (Obręb 017), księga wieczysta KW nr 62030, przy ul. św. Leonarda 4 w Kielcach: „na wyżej opisanym gruncie posadowione są dwa budynki w kształcie litery L z dziedzińcem wewnętrznym i bramą wjazdową”. Nieruchomość przekazano na okres 10 lat do dnia 19 XI 2016 r. „Umowa użyczenia, znak GN.II.72243-3-14/06, protokół przekazania–przejęcia spisany w dniu 25 stycznia 2007 r., pomiędzy Wydziałem Gospodarki Nieruchomościami i Geodezji Urzędu Miasta Kielce a Muzeum Historii Kielc”, zbiory AMKH.
- 4 Wystawa na piętrze kamienicy, na powierzchni 360 m<sup>2</sup>, w 8 salach. Stała wystawa historyczna o dziejach Kielc, skierowana do wszystkich grup odbiorców. Ekspozycja chronologiczna i tematyczna, ilustrowana oryginalnymi dokumentami i przedmiotami, wielkoskalowymi reprodukcjami ikonografii i kartografii, biernymi prezentacjami audiowizualnymi i aktywizującymi punktami oświatowymi (zrób, przeczytaj, zjrzj). Wydzielenie syntetyzujących wątków związanych z demografią, socjotopografią, strukturą narodowościową i religijną, typami aktywności zawodowej, funkcjami i instytucjami użytku publicznego, rozwojem przestrzennym i społecznym miasta, znakami świadomości i tradycji narodowej, wskazanie wybitnych obywateli oraz szeroko uwzględniony aspekt kultury materialnej (życie codzienne) i kultury artystycznej (życie duchowe i kulturalne)” – pismo do Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Kielce, 27 II 2009 r., zbiory AMKH.

było pokazanie dziejów miasta poprzez połączenie w przestrzeni muzealnej kilku uzupełniających się sposobów i elementów działania na wrażliwość osób zwiedzających. Obok tradycyjnej ekspozycji gablotowej zawierającej eksponaty, przygotowano informacje opisowe w formie komentarza do poszczególnych etapów rozwoju miasta, kalendarium prowadzące zwiedzających od średniowiecza po czasy najnowsze oraz warstwę wizualizacyjną w postaci pokazów multimedialnych, makiet, aranżacji wnętrz. Forma plastyczna ekspozycji, wykorzystująca zróżnicowaną kolorystykę, oświetlenie i sprzęt wystawienniczy, ułatwia poruszanie się w przestrzeni muzealnej i historycznej<sup>5</sup>.

Na wystawie przedstawiono osadę średniowieczną, Kielce należące do biskupów krakowskich (do końca XVIII w.) oraz miasto jako stolicę regionu w XIX i XX stuleciu. Odtworzono domostwo pierwszych mieszkańców, pokazano najstarsze dokumenty pisane związane z Kielcami, księgę Rady Miejskiej z XVIII w., najstarszą pieczęć miejską, akcesoria Ochotniczej Straży Ogniowej, mundury oficerów pułków legionowych stacjonujących w Kielcach, pamiątki rodzinne, archiwalia, plany i bogatą ikonografię historyczną. Ważnym elementem ekspozycji są pokazy multimedialne, przedstawiające m.in. rozwój przestrzenny miasta, dokumentujące ważne wydarzenia, uzupełniające wiedzę przekazywaną za pomocą eksponatów z epoki zgromadzonych w muzealnych gablotach. W istotnych dla obrazu miasta punktach wystawy umieszczono makiety obrazujące osiemnastowieczne wzgórze zamkowe w Kielcach i miejską zabudowę z XIX w.<sup>6</sup>

Pierwszą wystawą czasową była ekspozycja „Kielczanie. Z albumów rodzinnych”, na której zaprezentowano unikalne zdjęcia obrazujące życie codzienne kieleckich mieszczan i dokumentujące dzieje miasta od XIX w. do lat pięćdziesiątych XX w. Można się było przekonać jak wyglądał mundur urzędnika, jak ubierali się eleganci panowie, czy piękne kielczanki chodziły w kapeluszach, czy mundurki szkolne były strojem obowiązującym. Co znaczyły dla Kielc nazwiska takie, jak Rachalewski, Massalski, Łęski, Burak i Rutczyński? Gdzie spotykali się kieleccy piekarze i cukiernicy na uroczystych spotkaniach cechowych? Pierwsza wystawa czasowa przekazała zwiedzającym także wizerunek miasta. Można było obejrzeć ulice, wille mieszczan-

5 Pierwsze gabloty w Muzeum Historii Kielc, „Gazeta Wyborcza” Kielce, 3 IX 2007 r.; dla potrzeb ekspozycji PPH „Mega” w Sokołowicach, specjalizujące się w produkcji sprzętu ekspozycyjnego dla muzeów, wykonało 70 sztuk gablot stolikowych zrealizowanych według indywidualnego projektu Muzeum, oraz gabloty muzealne wolno stojące, ściany prezentacyjne, słupki z kloszem itd.

6 Koncepcja i scenariusz wystawy Jan Główka, komisarz Krzysztof Myśliński, dokumentacja i przygotowanie eksponatów Marcin Kolasa, aranżacja plastyczna Grzegorz Knap, przygotowanie konserwatorskie – Marek Mazurek, Alina Celichowska, Anna Studzińska, prace przy organizacji muzeum i ekspozycji stałej – Anna Półtorak, Grażyna Bandrowska, Edyta Jasińska, Zofia Rutkiewicz, Leszek Dziedzic, Bożena Sabat; współpraca w części dotyczącej dziejów najnowszych – Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Krakowie, Delegatura w Kielcach; stała wystawa historyczna współfinansowana ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego; logo Muzeum Historii Kielc – Waldemar Oleszczak; *Informator* „Z dziejów Kielc”. *Stala wystawa historyczna*. Kielce 2008; M. Rosmanowska, *Muzeum Historii Kielc już gotowe*, „Gazeta Wyborcza” Kielce, 27 I 2008 r.; *Muzeum Historii Kielc czeka na zwiedzających*; tamże, 1 II 2008 r.

skie, wnętrza kamienic, warsztatów rzemieślniczych, pomieszczenia atelier fotograficznego. Konfrontując dokumentację ikonograficzną na wystawie z przekazem płynącym z podręczników historii, kart zapisanych przez kronikarzy, wspomnień, opisów w miejscowej prasie, można było wyobrazić sobie, jak wyglądały miejsca, które jeszcze nie tak dawno tętniły życiem, pełne kobiet, mężczyzn i dzieci, tworzących naszą kielecką codzienność<sup>7</sup>.

Do podstawowych zadań muzeum należy dokumentowanie historii i współczesności Kielc, sprawowanie opieki nad zabytkami, informowanie o wartościach i treściach zgromadzonych zbiorów, zgodnie z obowiązującym stanem prawnym<sup>8</sup>. Muzeum Historii Kielc gromadzi zbiory z dziedziny historii, archeologii, numizmatyki, etnografii i etnologii, techniki, sztuki i literatury<sup>9</sup>. W strukturze muzeum wyodrębniono: Dział Gromadzenia i Dokumentacji, Dział Edukacji i Ekspozycji (z Pracownią Regionalną i Biblioteką), Dział Administracji, Dział Księgowości<sup>10</sup>. Przy muzeum działa Rada Muzeum Historii Kielc powołana przez prezydenta miasta Wojciecha Lubawskiego<sup>11</sup>. Muzeum Historii Kielc gromadzi, przechowuje, opracowuje naukowo i udostępnia muzealia dotyczące historii miasta od wczesnego średniowiecza po czasy najnowsze.

Muzeum Historii Kielc od początku swojego istnienia zajęło się pozyskiwaniem i opracowywaniem zbiorów. Magazyny muzealne od chwili otwarcia wzbogaciły się o ponad 1000 eksponatów związanych z dziejami miasta. Ratowano niejednokrotnie przedmioty i archiwalia zagrożone zniszczeniem. Eksponaty są odpowiednio dokumentowane i wpisywane do komputerowej bazy danych. Muzeum współpracuje z mieszkańcami miasta, wspomagane jest pamiątkami rodzinnymi i osobistymi. Apel o wzbogacenie zbiorów Muzeum Historii Kielc spotkał się z bardzo dużym odzewem, co umożliwiło podjęcie działalności wystawienniczej, w sytuacji, gdy na początku swojego istnienia instytucja nie posiadała zbiorów własnych.

Muzeum Historii Kielc zainicjowało planowe gromadzenie źródeł historycznych pisanych od średniowiecza po czasy najnowsze, stworzenie kolekcji źródeł ikonograficznych oraz rozwój kolekcji źródeł multimedialnych dotyczących dziejów Kielc. Udostępniono również bibliotekę regionalną, której podstawowy zasób liczący 4000

7 *Kielczanie. z albumów rodzinnych*, red. J. Główna, M. Kolasa, Kielce 2007; komisarze wystawy Marcin Kolasa, Krzysztof Myśliński, przygotowanie eksponatów Alina Celichowska, Hanna Piasecka; *Pierwszy wernisaż w Muzeum Historii Kielc*, „Gazeta Wyborcza” Kielce, 2008, 8 II.

8 Ustawa z dnia 21 XI 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 1997 r., nr 5, poz. 24 z późn. zmianami); Ustawa z dnia 25 X 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2001 r., nr 13, poz. 123 z późn. zmianami); Statut Muzeum Historii Kielc. Uchwała Nr LXIV/1211/2006 Rady Miejskiej w Kielcach z dnia 22 VI 2006 r.; zbiory AMHK.

9 Statut Muzeum Historii Kielc; zbiory AMHK.

10 Regulamin Organizacyjny Muzeum Historii Kielc; zbiory AMHK.

11 Skład Rady Muzeum Historii Kielc: prof. zw. dr hab. Adam Massalski – przewodniczący, Alojzy Oborny – wiceprzewodniczący, mgr Anna Kwaśnik-Gliwińska, dr Urszula Oettingen, prof. dr hab. Jerzy Szczepański, mgr inż. arch. Janusz Cedro, dr Krzysztof Bracha, dr Andrzej Rembalski, mgr Krzysztof Lorek.

tomów pozyskano dzięki podpisaniu umowy o współpracy z Kieleckim Towarzystwem Naukowym<sup>12</sup>.

Muzeum nawiązało współpracę z Instytutem Historii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, Kieleckim Towarzystwem Naukowym, Wszechnicą Świętokrzyską, Instytutem Pamięci Narodowej. W ramach wspólnych projektów przygotowano konferencję naukową „Początki Kielc”, związaną z prowadzonymi na terenie miasta badaniami archeologicznymi.

Placówka jest miejscem spotkań wielu środowisk, które znalazły tutaj możliwość prowadzenia działalności stowarzyszeniowej i oświatowej. Muzeum współpracuje ze Stowarzyszeniem „Kielecki Klub Kolekcjonera”, Oddziałem Świętokrzyskim Polskiego Towarzystwa Numizmatycznego, Stowarzyszeniem „Świętokrzyski Uniwersytet Trzeciego Wieku”, Świętokrzyskim Bractwem Kurkowym Towarzystwem Strzeleckim. Pomimo skromnej obsady personalnej Muzeum Historii Kielc prowadzi ożywioną działalność oświatową. Lekcje muzealne, cykliczne spotkania „Sobota muzealna” oraz Muzealny Klub Historyczny, koncerty muzyki klasycznej i okazjonalne spotkania rocznicowe cieszą się powodzeniem wśród kielczan. W ramach umowy podpisanej z Instytutem Historii Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach muzeum szkoli praktykantów – studentów historii. Zaktywizowano również środowisko młodzieży szkolnej, angażując wolontariuszy do prac pomocniczych. Podkreślić należy, że kieleckie muzeum historyczne powstało po 100 latach od rozpoczęcia działalności Muzeum Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego w Kielcach. Na parterze budynku przy ul. św. Leonarda, w miejscu dawnego mieszkania kustosa Tadeusza Włoszka oraz magazynów i sal wystawowych, zapelnionych eksponatami już w 1913 r. (wcześniej Muzeum PTK miało swoje siedziby przy ulicach Mickiewicza i Śniadeckich), kieleccy muzealnicy udostępniają zwiedzającym wystawy czasowe.

Dotychczasowa działalność Muzeum Historii Kielc daje pewność, że wysiłek muzealników został dobrze spożytkowany, a nowa placówka kulturalna już znalazła swoje stałe miejsce w panoramie instytucji kultury w naszym mieście.

<sup>12</sup> Porozumienie o współpracy z Kieleckim Towarzystwem Naukowym z dnia 31 I 2007 r.; zbiory AMHK.

## Aneks nr 1

### Opracowanie zbiorów

| Opracowanie zbiorów                | Liczba obiektów |
|------------------------------------|-----------------|
| Przyjęto do zbiorów                | 577             |
| Przyjęto czasowo                   | 1339            |
| Przyjęto do depozytu               | 971             |
| Wpisano do rejestru bibliotecznego | 1422            |
| Opracowano zespół negatywów        | 1155            |
| Gminny Rejestr Zabytków            | 400             |
| Ewidencja kartowa zabytków         | 174             |

**Źródło:** informacje ze sprawozdań działowych, stan z 1 XII 2008 r.

## Aneks nr 2

### Wydarzenia muzealne

| Wydarzenie                                      | Liczba spotkań |
|-------------------------------------------------|----------------|
| Sobota muzealna                                 | 35             |
| Muzealny Klub Historyczny                       | 29             |
| Piątkowe Spotkania Filmowe                      | 2              |
| Spotkania z historykami z IPN                   | 7              |
| Konferencje naukowe                             | 5              |
| Wykłady, inne                                   | 10             |
| Spotkania Kieleckiego Klubu Kolekcjonera        | 10             |
| Spotkania Polskiego Towarzystwa Numizmatycznego | 8              |
| Lekcje muzealne                                 | 67             |
| Koncerty                                        | 14             |
| Inne imprezy                                    | 7              |

**Źródło:** informacje ze sprawozdań działowych za okres od 1 II do 31 XII 2008 r.

## Aneks nr 3

### Założenia scenariusza stałej wystawy historycznej

Stała ekspozycja historyczna zajmuje osiem sal na I piętrze budynku. Układ materiału ekspozycyjnego jest chronologiczno-tematyczny. Z uwagi na szeroki zakres prezentowanej tematyki, niektóre zagadnienia są potraktowane symbolicznie, za pomocą nielicznych eksponatów. Istotnym uzupełnieniem ekspozycji są prezentacje komputerowe, zainstalowane w najważniejszych punktach wystawy.

#### Kielce przedlokacyjne i wczesnośredniowieczne

Ekspozycja pokazuje początki osadnictwa przedlokacyjnego za pomocą eksponatów pochodzących z badań archeologicznych. Wykorzystano makiety obrazujące średniowieczne domostwo oraz hipotetyczny widok osady.

#### Kielce miastem prywatnym biskupów krakowskich

Ekspozycja przedstawia dzieje Kielc jako miasta prywatnego, należącego do biskupów krakowskich. Ważnym wątkiem tej części wystawy jest ukazanie w rozwoju miasta roli biskupa Jakuba Zadzika oraz starosty Stanisława Czechowskiego, zarządzającego dobrami biskupimi.

#### Kielce XIX-wieczne

*Kultura, szkolnictwo, gospodarka, początki przemysłu, Białogon, Akademia Górnicza.*

*Od rozbiorów do niepodległości.*

*Powstania narodowe, legiony Józefa Piłsudskiego, odzyskanie niepodległości w 1918 r., początki Kielc w II RP, tradycje wojskowe Kielc w II RP.*

Ekspozycja ukazuje powstania narodowe w XVIII i XIX w., rolę Kielc w okresie legionowym i dzieje miasta w czasie I wojny światowej oraz tradycje wojskowe Kielc w latach międzywojennych. Miasto było wówczas siedzibą garnizonu, w skład którego wchodził 2. Pułk Artylerii Lekkiej i 4. Pułk Piechoty Legionów. Uwypuklono produkcję o charakterze wojskowym (szable i hełmy z Huty „Ludwików”). Z uwagi na zachowane eksponaty związane z dziejami Akademii Górniczej w Kielcach w pierwszej połowie XIX w., należy wziąć pod uwagę zaaranżowanie na przykład laboratorium metalurgicznego oraz nawiązanie do postaci Stanisława Staszica, pełniącego istotną rolę w rozwoju miasta i Zagłębia Staropolskiego. Ważnym elementem wystawy jest aranżacja saloniku mieszczańskiego z przełomu XIX i XX w., z elementami nawiązującymi do tematyki niepodległościowej.

#### Kielce w okresie II Rzeczypospolitej

*Kultura, gospodarka, polityka.*

Ekspozycja pokazuje, że Kielce w okresie międzywojennym były miastem rozwijającym się szczególnie w drugiej połowie lat trzydziestych, gdy wraz z regionem pełniły ważną rolę w Centralnym Okręgu Przemysłowym. W tym miejscu ekspozycji nawiązano do postaci prezydenta Kielc Stefana Artwińskiego. Ważnym elementem jest ukazanie Kielc jako miasta o zróżnicowanym składzie narodowościowym.

### **Kielce w latach II wojny światowej**

Ekspozycja prezentuje udział kielczan w tworzeniu Polskiego Państwa Podziemnego, strukturę organizacji niepodległościowych na terenie miasta i najbliższego regionu oraz udział w walkach z niemieckim okupantem. Istotnym elementem wystawy jest przedstawienie martyrologii kielczan w okresie wojny, represji okupanta, tajnego nauczania, utworzenia getta i zagłady ludności żydowskiej.

### **Kielce w latach powojennych do 2005 r.**

*Podziemie poakowskie, polityka, przemiany gospodarcze, „Solidarność”, wybory 1989 r., wizyta Jana Pawła II.*

Ekspozycja przypomina dzieje podziemia poakowskiego, tworzenie struktur nowej władzy i represje wobec środowisk niepodległościowych, wydarzenia z lipca 1945 r. (pogrom ludności żydowskiej na Plantach). Ważnym elementem wystawy jest pokazanie Kielc jako miasta nawiązującego do swej gospodarczej roli w Zagłębiu Staropolskim, ośrodka kultury, nauki i szkolnictwa wyższego w regionie. Wystawę zamykają zagadnienia związane z powstaniem „Solidarności”, stanem wojennym, wyborami 1989 r. i wizytą Jana Pawła II.